

Mine Oplevelser i Olderup i den nærmeste Tid efter Dannevirkes Rømning den 5. Februar 1864.

Af L. S. Hansen, Sognepræst i Idestrup.

Ved Krigens Udbrud i 1864 var jeg Sognepræst i Olderup ved Husum, et af de sydligste Sogne med blandedt Kirkesprog. Da de forenede tyske Armeer i Begyndelsen af Februar 1864 besatte Sønderjylland, var det mig klart, at der vilde indtræde meget vanskelige Forhold, især for os danske Embedsmænd, og nærmest for at have et samlet og paalideligt Overblik over Begivenhedernes Gang begyndte jeg strax at føre en Dagbog. Det er denne Dagbog som nedenfor meddeles, kun med ganske enkelte Rettelser og Tilføjelser.

Et meget kort Udtog af Dagbogen er, under Form af en Vidneforklaring aflagt den 6te April 1864 for Københavns Kriminal- og Politiret, optaget i de „Meddelelser om Begivenhederne i Slesvig siden den preussisk-østerrigske Invasion“, som den 1ste November 1864 bleve udgivne i København.

Lørdag den 6te Februar 1864. Paa min sædvanlige Morgentour traf jeg Bondefoged Andreas Duus, som fortalte mig, at Tydskerne nu var „brudt igennem“, og at Danskerne trak sig tilbage. En Mand her fra Byen, som om Natten kørte til Husum efter

Læge, havde paa Flensborg Landevej mødt Masser af Infanteri, og efter andre Folks Beretninger var en Mængde Artilleri i Morgenstunden draget ad den vestre Landevej op mod Bredsted. Denne Efterretning gjorde et dybt Indtryk paa mig, og Bekymringen var af en dobbelt Art: dels Sorgen over vort Nederlag og Frygten for Armeens Skjæbne, dels Bekymringer af en mere privat Natur; thi vi vare jo nu i Fjendens Vold, afskaarne fra al Forbindelse med Fædrelandet, og det var let at forudse, at Oprørspartiet strax vilde reise Hovedet og udøse sin Galde over os danske Embedsmænd. Hidtil havde rigtignok Stemningen her i Olderup været saa fredelig som mulig, og det hed sig bestandigt: „Bare vi maatte beholde Fred, saa forlange vi det ikke bedre, end vi have det“, men jeg troede ikke paa denne tilsyneladende Ro, thi jeg vidste, at Oprøret var saa godt forberedt i Stæderne, at det kun behøvede Luft for at bryde ud i lys Lue, og at vi snart vilde høre nyt fra Husum. Det varede heller ikke længer end til om Eftermiddagen, da kom Gaardeier Hans Feddersen hjem fra Husum og fortalte, at Byen var smykket med tyske Flag og alt derude i den største Bevægelse. Borgmester Grüner var allerede forjaget, Pastor Hasselriis ligeledes, og om Aftenen skulde det gaa løs paa de andre Embedsmænd.

Søndag den 7de Februar. Som jeg stod færdig til at gaa i Kirke, kom Bondefoged Duus og viste mig en Seddel, undertegnet af Kjøbmand Gurlitt paa Husum Borgerskabs Vegne. Den indeholdt en meget svulstig Opfordring til Olderupperne om at møde samme

Dag Klokken 11 paa Torvet i Husum for at deltage i Hyldningen af „unsern rechtmässigen Erbherzog Friederich VIII“, og endte saaledes: „Kommt zahlreich, kommt alle, Ihr seid herzlich willkommen“. Jeg sagde strax: „Kast det i Kakkelovnen“, men hørte da til min Forbavselse, at han, der er en virkelig dansksindet Mand, og som Bondefoged havde aflagt Troskabsed til Kongen, ikke blot havde sendt Opfordringen rundt i Byen, men endogsaa sendt en Afskrift til Sognets anden By: Arlevad. Jeg skammede ham ud for hans Feighed, at han vilde, til Trods for sin Overbevisning og sin Ed, løbe Oprørernes Ærinder, og han følte sig øiensynlig ulykkelig derved, men erklærede, at han ikke turde andet, da han ellers vilde miste sin Næring som Kromand. Det var stærkt Sneveir, hvorfor kun faa fulgte Opfordringen, og det endda vistnok mere af Nysgjerrighed end egentlig Iver for Sagen, thi den Hertug havde de ikke synderlig Lyst til — en gammel Bonde sagde til mig: „Han er dog af en daarlig Familie“. Gudstjenesten, som var dansk, var kun daarligt besøgt, men alt gik roligt som sædvanlig. Om Eftermiddagen voxte Bevægelsen her ved de hjemkomnes Beretninger om, at der Lordag Aften havde været stort Spektakel i Husum. Mange Steder var Vinduerne slaaede ind og de fleste Embedsmænd, baade danske og tyske, forjagne, særlig nævntes den konstituerede Amtmand Malling, Landfoged Dethlefsen, Vandbygningsdirecteur Grove, Digeinspecteur Carstensen og Lærer Magnussen. Kun Provst Caspers var bleven, da han fuldstændigt havde sluttet sig til Oprøret, baade stukket Fanen ud og fra sit Vindue nik-

ket venligt til Folket. Om Søndagen var han mødt i Ornat til Hyldningen, som foregik paa Torvet meget høitideligt med Afsyngning af Psalmer.

Mandag den 8de Februar. Det var Fastelavns Mandag, og vi gik hele Dagen i Frygt for, at Fastelavnsløierne fra Husum skulde forplante sig ud paa Landet. Jeg frygtede ikke saa meget for Sognets Folk, thi jeg antog, at om der ogsaa fandtes nogle, som kunde have Lyst til at gjøre Optøier, saa manglede de dog Mod dertil, men derimod kunde der være Fare for, at en Pøbelhob fra Husum kunde faa i Sinde at gjøre et Streiftog herud, da Afstanden kun er en lille Mil. Vi kunde derfor ikke faa Øinene fra Vinduerne den hele Dag, og saasnart der rørte sig noget, anede vi Uraad. Ved Middagstid kom Degnen og fortalte, at en Mand, Lorentz Petersen, havde kaldt ham til sig og sagt, at der var noget i Gjære imod ham, men tillige, at han ikke skulde blive bange, da de fleste dog holdt med ham. Meget rigtig kom hen paa Eftermiddagen Skoleforstander Thomas Thomsen til Degnen og raadede ham til at reise bort strax, „da han ikke var sikker“, men i Tillid til den tidligere erholdte Trøst besluttede han at blive, saameget mere som han daarligt kunde forlade sin Hustru, der hver Dag kunde vente sin Nedkomst. Om Aftenen kom min Ven Ingver Carstens — en brav gammel Bonde, der vel ikke er dansksindet, men dog loyal — til mig og sagde med bævende Stemme: „Hr. Pastor, der er noget i Gjære, ikke mod Dem, men mod Andersen (Degnen); Dem har Folk ikke noget imod, thi De har altid forholdt Dem rolig og ikke drevet Politik, men

Degnen er saa fanatisk dansk, og Thiessen (Skolelæreren i Arlevad) er den allerværste“, og til denne Udgydelse knyttede han det Raad, at Degnen for at aflede Bevægelsen skulde begynde næste Dag at undervise paa Tydsk. Jeg tog Sagen ganske roligt, og sagde, at det var en Misforstaaelse, naar han og andre Folk troede, at Degnen var mere dansk end jeg, og hvad Begjæringen om Sproget i Skolen angik, afslog jeg den rent ud, og forklarede ham det ulovlige og ufornuftige, ja umulige deri. Da han var gaaet, sendte jeg Bud efter Skoleforstander Thomsen, og spurgte ham om, hvad han vilde hos Degnen. Medens han hos Degnen havde været ret stortalende, var han hos mig fuldstændig ydmyg, og erklærede, at det slet ikke var hans Mening at forlange, at Degnen paa egen Haand skulde forandre Sproget. Vistnok ønskede han, at det blev tydsk, men maatte indrømme, at Bornene lærte mere i den danske Skole end tidligere i den tyske, og han vilde være fuldstændig tilfreds, hvis Degnen, indtil der kom anden Bestemmelse fra Øvrigheden, udenfor Skoletiden vilde læse noget mere Tydsk med Børnene end de lovbefalede 4 Timer om Ugen. Herpaa gik jeg villigt ind, og efterat have mindet ham om hans Pligter som Skoleforstander, lod jeg ham give mig Haanden paa, at han vilde gjøre sit til, at Skolen kunde gaa sin rolige Gang.

Tirsdag den 9de Februar. Ved Middagstid kom Lærer Thiessen løbende og fortalte, at der var heiset 2 Flag — et tydsk, „schwartz-roth-golden“, og et slesvigholstensk, blaat-hvidt-rødt, paa Skolen. Jeg svarede: „Tag dem ned, og kast dem i Kakkelovnen, hvis

De tør“. Det turde han nok, og fulgte Raadet bogstaveligt. Henimod Aften gik jeg hen til Degnen, og hørte da, at begge Skoleforstanderne — Thomsen altsaa trods sit Lofte til mig — tilligemed en tredie Mand havde været hos ham om Eftermiddagen og atter raadet ham til at forandre Undervisningssproget. Han forlangte, at de skulde give ham en skriftlig Befaling dertil og som Skoleforstandere tage Ansvar paa sig, men det vilde de ikke; de vilde blot raade ham til det, da de ellers ikke kunde indestaa for hans Sikkerhed. Af Frygt for, at de bebudede Pøbeloptoier skulde virke skadeligt paa hans frugtsommelige Kone, var han gaaet ind paa at følge deres Raad, og havde strax begyndt at læse og tale Tydsk med Bornene, saa godt det lod sig gjøre. Vi gik da sammen ud at spadserere, men indhentedes snart af min Tjenestepige, der kom lobende og under Graad berettede, at Lærer Thiessen var kommen til Præstegaarden ganske forslaaet og blodig, og at min Forpagter Carsten Jensen havde sagt, at der var 3 Vogne fulde af Folk paa Vei fra Husum for at jage os og Degnens ud samme Aften. Det var jo glædelige Udsigter. Jeg skyndte mig hjem for at berede mig til Modtagelsen af disse Gjæster. Først løb jeg dog til Forstanderne og opfordrede dem til at møde med nogle af Byens Folk for at beskytte deres Præstegaard og Skole mod Pøbelanfaldet, men ingen vovede det „for saa tør vi aldrig vise os i Husum mere“. Der var altsaa ingen anden Udvei end at holde Tønnen ud alene. Dog fik jeg to af de modigste eller mindst feige til at komme hen i Præstegaarden for at være Mellemlhandlere ved

de forventede Underhandlinger med Fjenden. Af Carsten Jensen fik jeg lidt nærmere Underretning. Han havde været i Husum og deltaget i en stor Forsamling af By- og Landboere, hvori der valgtes nye Embedsmænd i Stedet for de forjagne; han vidste ikke nærmere Besked, om hvem der var valgt, kun dette, at Thomsen Oldensworth var valgt til Amtmand. I denne Forsamling havde Provst Caspers deltaget og ytret, at det var ham berettiget fra Olderup, at de der vilde vedblive at være danske. Disse Ord vakte selvfølgelig et voldsomt Røre, og de stormede ind paa Carsten Jensen, som erklærede det for usandt og opfordrede Provsten til at nævne sin Hjemmelsmand. Det vilde Provsten ikke, men det besluttedes nu strax, at der skulde udsendes et Tog for at jage Præsten og Degnen i Olderup væk, siden Olderupperne ikke selv havde besørget det, og C. Jensen fik Befaling til ogsaa at kjøre med dem. Da han kom med sin Vogn, blev det imidlertid sagt ham, at han gjerne kunde kjøre hjem, da der allerede var afgaaet 2 Vogne og 1 Slæde samt nogle Ryttere. De skulde dog kjøre om ad Svesing for at jage Pastor Hamburger og Degnen bort, og naar det var besørget skulde de til Olderup, hvor de kunde ventes hvert Øieblik. Jeg klædte mig paa, saa at jeg med kort Varsel kunde drage bort, og min Hustru satte Lys i Stagerne o. s. v., for, hvis Truppen kom paa en høflig Maade, at underhandle med dem i Skikkelihood, hvorimod vi, hvis de kom som en Pøbelhob, var bestemte paa at barrikadere Døren og udholde en Beleiring. Saaledes forberedte sad vi og ventede paa Angrebet i en just ikke hygge-

lig Stemning. Efter et Par Timers Venten gik jeg ud for at see om de ikke snart kom, men det viste sig da, at den stærke Snestorm, det efterhaanden var blevet, havde optaarnet saa store Snedriver, at ingen kunde komme igjennem den Aften. Da vi saaledes vare komne i Ro, fortalte Thiessen, hvordan det var gaaet ham. Han havde, som sagt, taget Fanerne ned og begyndt Undervisningen. Da kom en ukekjendt Karl og forlangte, at han skulde hænge dem op igjen, hvad han jo ikke kunde, da de var brændt. Karlen gik da igjen, men et Øieblik efter kom Kromanden, en bomstærk Mand, tilligemed flere Bønder og nogle Karle, ialt 10 à 12 Eersoner, styrtende over mod Skolen som rasende Mennesker. Thiessen lukkede hurtigt Døren i Laas, men de brød den op, Kromanden tog ham i Brystet, og en anden gav ham flere drøie Ørefigen, slog hans Næse tilblods, alt ledsaget af Skjældsord og Befalinger til at hænge Fanerne op. En af dem vilde bevise Thiessen, at han var en født Slesvigholstener, hvortil han svarede: „Nei, jeg er en født Holstener (han er født i Kiel), men dansk i Sind. I kan slaa mig ihjel om I vil, men I kan ikke tvinge mig til at hænge tyske Faner op“. Endelig kom Skoleforstander Matthias Matthiessen og forenede sine Begjæringer med de andres, uden Nytte. „Ja! da sind Sie entladen“, sagde han. „Det er godt“, sagde Thiesen, hvorpaa han slap fra dem og løb over til mig. Efter nogen Raadslagning besluttede Thiessen og jeg foreløbig at drage bort, hvilket jeg sagde til de to tilstedeværende Bønder, der ogsaa fandt, at det var det rigtigste, vi kunde gjøre. De mente, at Degnen ogsaa

burde reise, men paa Grund af hans Kones Tilstand lovede de dog at beskytte hans Hus mod Pøbelanfald, skjønt dog ingen vovede at tage hans Kone til sig, hvis han skulde blive nødt til at reise.

Onsdag den 10de Februar. Om Morgenen sendte jeg en paalidelig Mand til Svesing for at høre, hvordan det var gaaet der. Han kom tilbage med den Besked, at Toget fra Husum virkelig havde været der Tirsdag Aften og tvunget Pastor Hamburger til at forlade Sognet; han var da med Degnen under Armen vandret bort i det stærke Sneveir. Toget var derefter kjørt ad Olderup til, men kunde ikke komme igjennem Snedriverne. Under stadig Forventning om det bebudede Togs Ankomst beredte vi os til at drage bort. Dagen forløb dog roligt, og der kom ingen. Op ad Dagen kom der Bud fra Pastor Mule i Fjorde for at høre, hvordan det stod til hos os. Det var derovre fortalt, at vi vare drevne ud og alle vore Møbler slaaede itu. Hos dem stod det omtrent til som her, og de tænkte ogsaa paa at reise. Om Aftenen kaldte jeg Forstanderne sammen, og erklærede dem, at saasom Bønderne tog Magten over Skolerne fra mig og paa egen Haand skaltede og valtede med Lærerne, og ingen mere vilde agte paa, hvad Præsten sagde, fandt jeg det rigtigst at drage op til General Wrangel for at høre, om han ikke vilde hjælpe mig med at holde Orden her. Jeg gjorde dem imidlertid ansvarlige for Kirken, Præstegaarden og Skolerne.

Samme Eftermiddag havde der været en Forsamling her i Byen, hvor alle myndige Mandfolk mødte og efter Ordre fra Kjobmand Kaftan i Husum under-

skrev en Hyldningsadresse til „Herzog Friederich VIII“. Saa stor var Feigheden, at selv de, der havde aflagt Troskabsed til Kongen, ikke vovede at modsætte sig, men uden videre skrev under. Samme Aften afsendtes Gaardmand Andreas Hansen som deputeret, uagtet han aldeles ikke kan tale Høitydsk.

Torsdag den 11te Februar. Om Morgenen tidlig pakkede jeg min Vogn saa fuld som mulig med vore bedste Sager og drog da bort med min Kone uden at vide, naar vi vilde blive i Stand til at vende tilbage. Alt vort Indbo maatte vi lade blive staaende, men vor Pige lovede at sørge for det, saa godt hun kunde. Vi kom dog ikke længer end til Fjorde. Her fortalte Pastor Mule os, at Tydskerne ikke, som vi hidtil havde troet, havde erobret Dannevirke, men at General Meza havde funden det nødvendigt frivillig at rømme Stillingen. Tillige saa vi for første Gang efter Oprørets Udbrud en Avis, nemlig „Flensburger Zeitung“, med General Wrangels Bekjendtgjørelse af 7de Februar, hvori han stadfæster alle Embedsmænd og forbyder alle politiske Demonstrationer. Saasnart jeg havde læst dette, besluttede jeg strax at vende tilbage, men lod dog min Kone blive i Fjorde. Stor var Olderuppernes Forbavselse, da de om Eftermiddagen saa mig kjøre ind i Byen med freidigt Aasyn, og inden jeg kom af Vognen, var den omringet af Byens Folk. Jeg reiste mig da op og forklarede dem, at det var en Misforstaaelse, naar de mente, at Embedsmændene skulde afsættes, hvorpaa jeg forelæste dem General Wrangels Bekjendtgjørelse med Eftertryk paa de behørigke Steder. Det gjorde langt større Indtryk,

end jeg havde ventet, og de blev aabenbart bange for at være gaaede for vidt. Flere erklærede, at hvis denne Proklamation havde været her Dagen iforvejen var Adressen til Hertugen ikke kommet i Stand. Endnu samme Aften hørte jeg, at man ude i Sognet opfattede Situationen saaledes, at jeg paa Veien til Flensborg havde mødt General Wrangel og fortalt ham, at jeg var forjaget fra mit Embede, hvorpaa han havde befalet mig at vende tilbage og medgivet mig et Brev — Bekjendtgjørelsen — paa, at ingen maatte gjøre mig noget. En Forsamling, der var berammet til samme Aften for at raadslaa om, hvordan de skulde faae Degnen jaget bort, fik under Omslaget i Stemningen det Udfald, at der forfattedes et hoist komisk Inserat til „Husumer Wochenblatt“, hvori Provsten faaer læst og paaskrevet, fordi han ved sine Yttringer i Tirsdagsmødet havde søgt at forstyrre en fredelskende Kommunes Ro, ledsaget af forskellige haanlige Udbrud saasom: „Und dieser Probst ist orthodox. Er rief aus ein dreifaches Wehe über alle die, die der schleswig-holsteinischen Fahne geschworen; schwört wieder, nachdem der Friede geschlossen, den Dänen treu zu sein, und schwört nun wieder, wie man sagt, dem Herzoge Treu und Glauben. Reime das zusammen, wer kann, wir können es nicht!“ Dette Inserat vil dog næppe blive optaget i det tysksindede Blad.

Fredag den 12te Februar. Om Formiddagen mødte Konfirmanderne som sædvanligt, og jeg læste med dem uden nogen Forstyrrelse. Ved Middagstid fik jeg Bud fra Fjølde om at komme derover, da Pastor Jessen fra Hjoldelund var kommet der for at raadslaa med Mule

og mig, og desuden vilde min Kone gjerne hjem igjen. Jeg kunde ingen Vogn opdrive, da Byens fleste Vogne og Heste vare i Krigskjørsel — de vare mødte ved Dannevirke før Rømningen og tagne med paa Tilbagetoget —, hvorfor jeg maatte vade derover gennem Sneen. I Fjorde havde nogle af Bønderne allerede om Tirsdagen truet Præsten og Lærerne til at forandre Sproget i Skolerne, og 3 af Sognets 8 Lærere var gaaet ind derpaa for at undgaa Spektakler. Men ikke fornoiede hermed havde Mænd af Oprørs-partiet, der iøvrigt kun var svagt repræsenteret i dette dansktalende Sogn, om Torsdagen været hos Provsten for at spørge, hvordan de skulde faae Præsten afsat, og han havde givet dem det Raad, at de skulde holde en Forsamling og blive enige om at indgaae med et Andragende til den preussiske Civilkommissær, og det helst snarest muligt. De var naive nok til at bede Pastor Mule om at sammenkalde en saadan Forsamling. Det vilde han naturligvis ikke, men saa holdt de selv en Forsamling paa Kroen Fredag Eftermiddag, der dog fik det Udfald, at Præsten foreløbig maatte blive, men det skulde saa overlades til Visitoriet at afgjøre, om han kunde Tydsk nok. Dette Spørgsmaal dristede Bønderne sig ikke til selv at afgjøre, uagtet de havde hørt ham prædike Tydsk i 12 Aar.

Da jeg kom derover begyndte Raadslagningen med, at Pastor Jessen foreslog, at vi skulde foie Oprørs-partiet i dets Ønsker om Forandring af Kirke- og Skolesproget, og i det hele taget rette os efter dets Forlangender saa meget som muligt. Han havde, før

min Ankomst, halvveis faaet Mule til at gaa ind paa Forslaget, men da jeg bestemt modsatte mig det, afbrød han hurtigt Forhandlingerne og tog bort. Efterat Jessen var kjørt, fik vi fat i en Flensburger Zeitung, der indeholdt den preussiske Civilkommissær Friherre v. Zedlitz's Bekjendtgjørelse af 8de Februar, hvori han erklærer, at de bestaaende Love for Civilforvaltningen indtil videre skulle forblive gjældende, lover at beskytte Embedsmændene, paa det strængeste forbyder alle politiske Demonstrationer, og giver mange andre skjønne Løfter og Befalinger. Efter grundigt at have gransket dette Aktstykke, begyndte vi at raadslaa om, hvordan vi skulde stille os med Hensyn til vor Embedsførelse. Vi vare i dette Stykke ganske henviste til os selv, da vi ingen Instruxer havde at rette os efter, og heller ikke havde nogensomhelst Ide om, hvordan andre Embedsmænd bar sig ad. Efterat have debatteret Sagen hele Aftenen og langt ud paa Natten, kom vi til det Resultat, at vi tjente Sagen bedst, og handlede i bedste Overensstemmelse med vor Pligt og Samvittighed ved strax at afgive den i Zedlitz's Bekjendtgjørelse fordrede Erklæring om at ville underkaste os Civilkommissærernes Myndighed, men iøvrigt modsætte os revolutionære Forlangender og Trudser af Befolkningen. I Overensstemmelse hermed besluttede vi førstkommande Søndag at oplæse Bekjendtgjørelsen fra Prædikestolen, og derefter at tilkjendegive Menigheden, at da de bestaaende Love herved vare bekræftede, og der nu var en ordentlig Myndighed til at herske over os, saa ansaa vi det for uforvarligt paa egen Haand at indføre Forandringer i

Lovene for Kirke- og Skolevæsen, hvorimod vi var villige til at gennemføre saadanne Forandringer, saasnart der kom Befaling fra Civilkommissærerne eller et af dem stadfæstet Kirkevisitatorium. Vi nærrede just ingen overdrevne Forestillinger om Ærligheden af Bekjendtgjørelsens Løfter, men paa den anden Side fandt vi det heller ikke umuligt, at den kunde være alvorlig ment, og at det var Preussernes oprigtige Hensigt at holde Orden i Landet. I denne Tro bestyrkedes vi ved den overordentlige Hast, som Oprørspartiet øiensynligt havde med at forjage de danske Embedsmænd og omstyrte den bestaaende Tilstand for at konstatere, hvor forhadet det danske Herredømme var og derved tilveiebringe et „fait accompli“. Og i ethvert Tilfælde ansaa vi det for bedre, at Kuldkastelsen af de bestaaende Love udgik fra Fjenden, end at det skulde slaaes fast, at Befolkningen selv havde tiltrodsat sig dem.

Lørdag den 13de Februar. Op ad Formiddagen vendte jeg tilbage til Olderup med min Kone. Det tilsyneladende Omslag i Stemningen, der havde vist sig Torsdag Aften, var hurtigt forduftet, og min Fraværelse var benyttet til at heise 2 Flag — et tydsk og et slesvigholstensk — paa Kirken. Jeg gik strax til Bondefogden, der tillige er Kirkeværge, og spurgte, om han havde tilladt dette, eller vidste, hvem der havde gjort det. Han erklærede ikke at vide det. Jeg befalede ham da at sørge for at disse Flag kom ned inden Søndag Morgen, idet jeg viste ham Zedlitz's Bekjendtgjørelse, hvori slige Demonstrationer strengt forbydes, og tilføiede, at jeg ikke vilde holde Guds-

tjeneste under Oprørsflaget. Under vor Samtale var der kommet flere Folk til, og en snu gammel Bonde raadete mig til, at jeg Søndag Morgen skulde trykke Hatten ned over Øinene og lade som om jeg ikke saae Flagene. „Det vil jeg ikke“, svarede jeg, „men dersom Flagene ikke er borte, naar jeg imorgen kommer til Kirken, erklærer jeg Kirken for vanhelliget og skal da tage mine Forholdsregler.“ „Ja, hvad vil Præsten saa gjøre?“ „Jeg vil strax tage til Husum, hvor der nu er kommet østerrigsk Militær, og henvende mig til den hoistkommanderende Officer med Opfordring til at sende nogle Folk herud for at holde Orden, saa kan I prøve at faae østerrigsk Indkvartering.“ Med et lunt Smil svarede han: „Ja men saa faaer Præsten ogsaa Indkvartering.“ „Det er rimeligt, men jeg faaer Officererne og I de Menige, saa kan I see, hvem der staaer sig bedst.“ Med disse Ord gik jeg, men Bondefogden fandt det dog klogest at holde en Forsamling, og her viste det sig, at der dog endnu var saamegen sund Sands tilbage hos Olderupperne, at de bleve enige om at tage Flagene ned.

Søndag den 14de Februar. Gudstjenesten — tysk — var ret godt besøgt, især af Kvinder. Dog var det klart, at Parolen lød paa ogsaa at blive borte fra den tyske Gudstjeneste, saalænge den forrettedes af en dansk Præst, thi jeg savnede flere stadige Kirkegjængere, især min Ven Johan Henrik Hansen, en gammel Ungkarl, der ellers aldrig forsømte nogen Gudstjeneste, hvad enten den var dansk eller tysk. Han, der var afgjort dansksindet, var nu bleven saa forskrækket og feig, at han end ikke tør vise sig i Præstegaarden,

hvor han tidligere var en stadig Gjest. Han har deltaget i alle Galskaberne og turde ikke lade være at underskrive Adressen til Hertugen, fordi han saa, som han sagde, frygtede for at miste sin Aftægt. Efter Prædikenen oplæste jeg, som bestemt, Bekjendtgjørelsen fra Zedlitz, og Gudstjenesten gik uden nogen Forstyrrelse med Undtagelse af, at et Par unge Karle løb ud af Kirken og smækkede Døren haardt i, da jeg bad for Kongen; men denne Raahed fandt dog, som jeg efter Tjenestens Slutning horte, almindelig Misbilligelse.

Mandag den 15de Februar. Efter Aftale med Degnen indfandt jeg mig om Morgenen i Skolen for ved min Autoritet at forhindre Tumult, naar han begyndte med det danske. I forrige Uge var det nemlig gaaet med Skolen, som det bedst kunde. Onsdag og Torsdag havde den været lukket, men Fredag og Lørdag havde han undervist paa Tydsk, saa godt det lod sig gjøre. Nu begyndte han efter den gamle Skoleplan, og Bornene vare meget glade derved. Men hvad Oprørspartiet ikke havde kunnet sætte igjennem ved Trudslar eller Tumulter, skulde nu prøves ved passiv Modstand, thi allerede om Eftermiddagen bleve de fleste Børn fra Skolen. Ved Middagstid kom Lærer Thiessen, der var reist bort i Onsdags, tilbage fra sin Landflygtighed. Jeg gik da med ham til Skoleforstander Matthiessen, som havde afsat ham, og sagde, at nu maatte han indsætte ham igjen. Matthiessen, der er en meget selvbevidst Mand, som i denne lovløse Tid ret føler sig, modtog os med kold Høflighed, og sagde, at det var tvivlsomt, om Kommunen vilde

have Thiessen igjen, da det var meldt til Provsten, at han var forjaget, og denne havde lovet, at han snart skulde sende en anden Lærer. I alt Fald skulde Thiessen da, hvis han vilde blive, strax begynde at læse Tydsk. Baade T. og jeg erklærede, at dette ikke kunde ske, førend der kom Befaling fra Øvrigheden, og at vi ikke vilde handle stik imod Lovens klare Ord. „Ja i denne Tid gjælder jo slet ingen Love“, svarede han — og det er desværre sandt nok. Paa mit bestemte Spørgsmaal, om han som Skoleforstander vilde sende Bud om til Forældrene, at Skolen aabnedes paa Onsdag, svarede han dog omsider „Ja“.

Tirsdag den 16de Februar. Mine Konfirmander mødte som sædvanlig paa 4 nær; dog var sikkert kun den ene udebleven af politiske Grunde. Ogsaa her forsøgte en Demonstration, idet nogle havde medbragt tydske Bibler og Psalmebøger, nogle baade danske og tydske. Jeg lod som om jeg slet ikke lagde Mærke til dette, og da vi skulde læse i Bibelen, rakte jeg, uden at sige roget, dem, der ikke havde dansk Bibel med, hver et Eksemplar. Bornene sagde ingenting, men var øiensynlig flove ved Situationen. Om Aftenen hørte jeg, at der havde været en Deputation hos Visitatoriet angaaende Sproget, men at hverken Provsten eller Amtmand Thomsen vilde paatage sig Ansvar for at forandre det uden høiere Ordre. Paa Spørgsmaalet, om de da skulde lade Børnene gaae i den danske Skole, indtil denne Ordre kom, havde Thomsen svaret, at det kunde de gjøre som de vilde.

Onsdag den 17de Februar. Om Morgenens kjørte min Kone og jeg til Fjælde for at høre, hvordan det stod til der. Der var Fastegudstjeneste, og efter denne en Sammenkomst af alle Sognets Lærere og Præsten. De havde naturligvis ogsaa mødt passiv Modstand ved den danske Undervisning, og nogle af dem med Lærer Jessen — en Broder til Præsten i Hjoldelund — i Spidsen, mente, at man burde give efter for Oppositionen, da Lærerne ellers risikerede at blive slaaede ihjel. Sagen var egentlig den, at han intet havde imod at give efter, da han i Hjertet var tydsksindet. Pastor Mule og jeg bekæmpede ham, og Præsten erklærede, at han intet Ansvar vilde paatage sig for, hvad Lærerne gjorde. Tilsidst besluttedes det, at Mule og jeg skulde reise til Flensborg næste Dag for at tale med Biskoppen og høre, hvorledes det stod til i andre Egne. Samme Dag holdt Bønderne i Fjælde en Forsamling angaaende Sprogsagen, hvori der underskrevs en Erklæring om, at de ikke forstaa Dansk, uagtet Gud og hver Mand veed, at de til daglig Brug aldrig taler andet end Dansk.

Torsdag den 18de Februar. Med Pastor Mules Befordring kjørte jeg tilligemed min Kone og Fru Mule til Flensborg. Mule blev hjemme, fordi han var forkjølet. Det gjorde et ubehageligt Indtryk at se Flensborg forvandlet til en helt tysk By; overalt vrimlede det af Preussere og Østerrigere, og fra mange Huse vajede Oprørsflaget, dog mest i Byens sydlige Del, thi i Norden var der næsten ingen. Jeg gik først hen til Pastor Graae, hvor Pastor Brammer fra Eggebæk opholdt sig som Flygtning; han var bleven tvun-

get til at rømme Præstegaarden med alt sit Gods. Graae og Brammer var ganske paa det rene med, at Civilkommissærerne vare i Oprørernes Kløer, og dandsede efter deres Pibe, hvorfor vi danske Præster snart kunde vente at faae Afsked. I Angel sad de fleste Præster endnu i Embederne, men havde naturligvis havt mange Ubehageligheder. Saavidt de vidste, vare Præsterne ikke gaaede ind paa at forandre Sproget paa egen Haand. Derefter besøgte jeg Adjunct Blicher. Som nygift Mand var han glad, men bekymret for, hvordan det vilde gaae, da Skolen var lukket, og Gagen formentlig ikke vilde blive udbetalt mere. Pastor Bekker fra Treja havde nogle Dage boet hos ham som Flygtning. Han havde henvendt sig til Zedlitz om Hjælp til at blive gjenindsat i sit Embede, men var bleven henvist til den nye Amtmand Jacobsen i Gottorp. „Veed Deres Excellence“, sagde Bekker, „at denne Jacobsen er en Person, som efter de bestaaende Love er landsforvist.“ (Han havde nemlig været Medlem af Oprørsregjeringen i 1848 og var udelukket fra Amnestien.) Zedlitz svarede: „Efter de nu gjældende Love er han Amtmand i Gottorp, og vil De ikke gaae til ham, saa kan De gaae til Danmark“. Bekker bed i det sure Æble, men var omtrent bleven kastet paa Døren af Hr. Jacobsen. Hos Biskoppen fik jeg intet at vide. Han vilde ikke indlade sig paa at give noget Raad eller Anvisning, men sagde, at enhver maatte see at hjælpe sig, som han bedst kunde. Med den Besked vendte vi om Aftenen tilbage til Fjorde.

Lørdag den 20de Februar. Mine Konfirmander mødte alle om Fredagen uden at medbringe tyske

Bøger, og saavel den Dag som idag gik alt roligt her.

Søndag den 21de Februar. Til Gudstjenesten, som var dansk, mødte foruden min Kone og Degnens Pige kun 2 unge Piger samt 2 fremmede Personer, der, som jeg senere horte, var fra Horsted. Det var vistnok Spioner, der skulde høre, om jeg prædikede Dansk. Der stod desuden et Par Karle fra Arlevad ude i Vaabenhuset, men de vovede sig ikke ind. De to fremmede Karle gik, da Prædikenen begyndte, men der forefaldt ingen Uorden. Om Eftermiddagen hørte jeg, at det efter Tilskyndelse fra Hatsted Sogn var besluttet, at de Arlevadter vilde komme i Optog med en stor Fane til Kirken, men der kom dog ingen den Dag.

Mandag den 22de Februar. Henad Middagstid kom et stort Optog fra Arlevad med den omtalte Fane. Det standsede først ved Skolen og sang „Schleswig-holstein meerumschlungen“, men da Degnen ikke havde Kirkenøglen, som jeg havde taget i Forvaring, gik Toget til Præstegaarden. Det standsede dog udenfor Havelaagen, og en Deputation bestaaende af 5 Bønder — forresten nogle af Sognets mindst ansete Mænd — kom ind og forlangte at faa Kirkenøglen. Jeg nægtede at udlevere den og læste dem ordentligt Texten: „Kirken er Guds Hus og ingen Flagstang, og jeg vil ingen Flag have paa den, hverken danske eller tyske og allermindst Oprørsflag; Politik skal holdes borte fra Kirken, og I skal betænke, at I er kristne Mennesker og ikke vanære Guds Hus o. s. v.“ De indvendte, at det jo var en Prydelse og en Ære for

Kirken, og at saavel Provsten som alle Præsterne her paa Egnen nu havde Flag paa deres Kirker uden at gjøre Indvendinger og jeg vilde dog vel ikke sige, at de overalt vare „in Irrung“. „Jo tilvisse er de „in Irrung“, svarede jeg, og om ogsaa Provsten og alle de andre Præster her omkring bryder deres Ed og vanærer deres Kirker, saa vil jeg ikke gjøre det. I kan slaa mig ihjel, om I vil, men jeg holder ingen Gudstjeneste i Olderup, saalænge Kirken er vanæret ved Oprørsflaget.“ Det var en meget stormende Scene, thi de vare alle 5 halvfulde, snakkede i Munden paa hverandre og bleve mere og mere uforkammede. Jeg skaffede mig dog Ørenlyd og fik sagt omtrent hvad jeg ønskede. Hele Forhandlingen foregik i min Forstue, hvor Arkivskabet stod, og tilsidst sagde jeg til dem, at Nøglen laa i Skabet og der kunde de tage den, hvis de vovede at brække Skabet op. Dermed gik jeg ind i min Stue. De provede paa at lirke Skabsdøren op, men uden Nytte, og til at brække Laasen op var de for feige. Dermed drev de af. Jeg ventede nu et Anfald paa Huset af den udenfor staaende Flok, hvorfor jeg barrikaderede Døren, og var bestemt paa kun at vige for Overmagten. De nøiedes dog med at opløfte nogle vældige Hyl, hvorpaa de sang „Schleswigholstein“ — som de forresten kunde meget daarligt —, og vandrede bort med deres Fane. De gik imidlertid til Kirkevængerne og tvang 3 af disse — den 4de undslog sig under Paaskud af at være syg — til at gaae hen i Præstegaarden og forlange Kirkenøglen udleveret. Jeg forestillede disse Mænd, der alle havde aflagt Troskabsed til Kongen,

at de ved at deltage i oprørske Demonstrationer brød deres Ed, hvortil de svarede: „Ja det indseer vi godt, men vi tør ikke andet, da vi ellers ikke er vort Liv sikkert“, og da jeg mærkede, at alle Forestillinger vare forgjæves, kastede jeg Nøglen hen til dem med de Ord: „Saa tag den da, I feige Menedere.“ Om Eftermiddagen blev Flaget heiset paa Kirken og til-lige Olderups Flag, der siden Lordag den 13de havde hvilet.

Tirsdag den 23de Februar. Konfirmanderne kom som sædvanligt og saavel den Dag som om Mandagen holdtes der igjen Skole i Olderup paa dansk. I Arlevad var Skolen fremdeles lukket, fordi der ingen Børn mødte. Det synes i det hele taget, at Stemningen i Arlevad er mere oprørsk end i selve Olderup, hvilket vistnok skyldes Paavirkning fra det stærkt opagiterede Hatsted Sogn.

Onsdag den 24de Februar. Denne Dag kom det store Slag. Præsterne i de 4 blandede Sogne i Husum Provsti, alle Lærerne, Forstanderne og adskillige Bønder, for det meste af de værste „Wühlere“, vare stæv-nede ind til Amtmand Thomsen. Kl. 9 mødte jeg hos ham tilligemed Forstanderne og Wühlerne. Disse kom først ind, og efter hvad jeg senere hørte var der blevet spurgt dem, om de vilde af med deres Præst, hvortil de selvfølgelig svarede Ja. Derefter kom jeg selv ind, og uden nogetsomhelst Forhør eller Spørgsmaal meddelte han mig, at da det tyske Sprog nu skulde være eneherkende i Olderup og jeg ikke var dette Sprog tilstrækkelig mægtig, havde han herved at suspendere mig, hvortil han var bemyndiget af Civil-

kommissærerne, fra hvem den endelige Afsked vilde kunne ventes med det første. Paa mit Spørgsmaal, om den angivne Grund var den eneste til at suspendere mig, da jeg fandt den ret intetsigende, eftersom jeg i over 2 Aar havde fungeret som tydsk Præst, uden at der var ført Klage over mit Sprog, svarede han, efterat have kigget i et Papir, at han fra en paa-
lidelig Kilde vidste, at jeg ikke kunde tale ordentligt Tydsk, men hvad det var for en Kilde nægtede han at angive. Samtalen førtes naturligvis paa Tydsk, og da jeg mærkede, at jeg talte idetmindste ligesaa godt Tydsk som Hr. Thomsen, sagde jeg til ham: „Jeg staar jo her og taler Tydsk med Dem, kan De paa-
vise nogen Fejl i mit Sprog“, hvortil han svarede: „Freilich nicht, aber Sie sprechen mit dänischem Accent, und Sie sind ja ein geborner Däne, und haben wahrscheinlich dänische Sympathien.“ Ja det kunde jeg jo ikke nægte; hvorpaa jeg tilføiede, at skjønt jeg ikke kunde anerkjende hans Ret til at suspendere mig, fandt jeg det nødvendigt at bøie mig for Over-
magten og forlangte at faae en skriftlig Meddelelse om Suspensionen med Angivelse af de angivne Grunde: min danske Fødsel og danske Sympathier. „Dazu habe ich gar keine Zeit“, svarede han, og med den Besked maatte jeg nøies. Han var iøvrigt meget høflig, og sagde til Afsked, at jeg gjerne maatte blive boende i Præstegaarden indtil videre, naar jeg blot afholdt mig fra alle Embedsforretninger. Derefter kom Pastor Mule ind. Han suspenderedes af de samme Grunde som jeg. Hamburger i Svesing, der var en født Tydsker, paa hvis Sprog der altsaa ikke kunde udsættes noget,

blev suspenderet, fordi han havde danske Sympathier, som han vel sagtens ikke kunde aflægge. Iøvrigt synes Hr. Thomsen at have et noget uklart Begreb om, hvad Suspension er, thi i Fjorde Sogn suspendede han alle Lærerne — undtagen Jessen i Bjerup —, men paalagde dem samtidigt at vedblive med deres Embedsforretninger indtil videre. Pastor Jessen i Hjoldelund fandt ligesom Broderen — Læreren i Bjerup — Naade for hans Øine, hvorefter man vel tør antage, at de ikke mistænkes for at have danske Sympathier. Begge mine Skolelærere bleve i Embedet, „indtil nærmere Undersøgelser blive foretagne“. Jeg benyttede Opholdet i Husum til at besøge flere af de fordrevne Embedsmænds Familier, som alle vare ifærd med at træffe Anstalter til at reise. De fleste Steder var Vinduerne til Gaden slaaede ind og erstattede med Brædder, saa at Beboerne maatte opholde sig i Værelserne til Gaarden. Paa „Slottet“ — Amtmandsboligen — boede endnu den slesvigske Minister Johannsens Moder og Søster, som ikke var videre glad ved den Gæst, hun havde faaet i Hr. Thomsen Oldensworth. Hun fortalte mig, at han havde ladet heise en stor blaa-hvid-rød Fane paa Slottet, men Dagen efter var det blaa blæst af, saa at Dannebrogts Farver vaiede, hvad der ikke synes at varsle godt for det nye Regimentes Varighed.

En anden Flaghistorie maa jeg dog ogsaa omtale. Der boer i Husum en Fotograf Strøm, en brav dansk Mand, som kom hertil fra Fyen for et Aarstid siden, købte et Hus og oparbejdede en ganske god Forretning. Det var fortalt mig, at han havde heiset Op-

rørsflaget, og jeg gik da hen for at høre, om det var sandt. Paa mit Spørgsmaal stak hans Kone og Svingerinde, en ung Pige, i hæftig Graad, og Manden fortalte da, at der den Aften, Embedsmændene blev fordrevne, kom en Pobelhob hen til ham, og stillede ham Valget imellem at heise Flaget eller blive jaget bort og faae Huset og alle sine Eiendele odelagte.

Da dette vilde være hans økonomiske Ruin, bekvemmede han sig meget modstræbende til at heise Flaget, og lod sin Kone i en Fart lave et trefarvet Flag. „Og da det saa var færdigt“, faldt Svigerinden, stadigt grædende, ind, „saa spyttede først Strøm paa det, og saa spyttede min Søster, og tilsidst spyttede jeg, og da vi saa syntes, at vi havde haanet det tilstrækkeligt, stak vi den Klud ud; det blev forresten kun hængende et Par Dage, saa tog vi det ned og brændte det.“ Det hele var saa tragikomisk, at jeg ikke kunde bare mig for at le, og det var dem øiensynlig en Trøst, at jeg tog det paa den Maade. Forresten vaiede Oprørsflaget endnu fra mange Huse, og der skulde om Aftenen være stor Fest med Fakkeltog til Ære for Thomsen — for at hylde ham, som Bønderne sige.

Torsdag den 25.—Søndag den 28. Februar. I disse Dage forefaldt intet af Betydenhed. Nu havde jeg jo den yndigste Fred og Otium, og skjønt jeg baade for Sagens og min egen Skyld hellere var bleven i Embedet, var det dog en stor Lettelse at være befriet for at have mere med den oprørske Regjering og den vildledte, ja næsten vanvittige, Befolkning at gjøre. Flere Konfirmander kom til mig, og vare helt bedrø-

vede over, at de nu ikke mere maatte læse hos mig, og at de nu skulde begynde paa Tydsk lige før Konfirmationen. En Dreng sagde: „Jeg kan slet ikke Tydsk, og jeg troede dog, at de havde ladet os, som altid har lært Dansk, blive ved dermed i den korte Tid, vi har tilbage.“ Forsamlinger holdes med Bønderne næsten daglig, vel sagtens for at holde dem i Aande; en Aften var det for at sende en Takadresse til Civilkommissærerne, fordi Thomsen var blevet Amtmand; en anden Aften for at vælge en Mand til den store Deputation, der skulde ned til Kiel for at hylde Hertugen. Olderupperne vilde dog nødig give for meget ud i den Anledning, og de stillede derfor Sagen til Licitation, og en af Sognets fattigste og mindst ansete Mænd, Husmand Chr. Selmer, blev valgt, fordi han vilde gjøre det billigt. Om Fredagen besøgte vi Mules og om Søndagen var de her, og hvem der havde seet vort muntre Selskab, vilde vist ikke faldet paa, at det var to afsatte Præstefamilier. Om Lørdagen gjorde Degnens Kone Barsel; hun havde en meget svær Forløsning, efter Lægens Sigende fremkaldt ved for stærk Sindsbevægelse. Barnet var levende, men maatte dræbes under Fødselen — det har Olderupperne paa deres Samvittighed.

Mandag den 29de Februar. Om Eftermiddagen kom Pastor Hansen i Hatsted, som var beskikket til at vikariere i Olderup, herover, og tog ind i Kroen, hvor han havde Forstanderne og Degnen samlede. Degnen blev skarpt examineret og fik Paalæg om med Iver at lægge Vind paa Tydsken i Skolen. Derefter kom Hansen herhen med alle 4 Forstandere. Han var særdeles

„freundlich“, beklagede meget, at jeg var bleven afsat, og at han ikke mere skulde nyde den Glæde at have mig til Nabopræst o. s. v. Da jeg modtog hans forstilte Venskabsytringer ret kjøligt, brød han snart op, idet han blot bad mig om at forvare Kirkens Arkiv indtil videre. Hvad Forstanderne skulde her, veed jeg ikke. De blev siddende ogsaa efterat Hansen var taget bort, men da jeg ikke indlod mig paa nogen Samtale med dem, stak de endelig af.

Torsdag den 3dje Marts. I de første Dage af Marts forefaldt intet. Kun var Pastor Hansen fra Hatsted her i Byen om Onsdagen og sendte Bønderne hen for at hente Kirkebøgerne og nogle Arkivsager. Jeg var ikke hjemme, men de fik Nøglen hos min Kone og rodede om i Arkivet, hvorefter de tog Nøglen med. Hvad dette skulde betyde, forstod jeg ikke, men anede, at der var noget igjære.

Fredag den 4de Marts fik jeg Opløsningen paa Gaaden. Ved Middagstid kom alle Forstanderne, og efter at have siddet nogen Tid, kom de frem med det Spørgsmaal, om jeg strax vilde betale de 300 Rigsdaler, jeg havde laant af Kirkekassen. Kirken var nemlig selveiende og havde nogle Kapitaler, hvoraf 300 Rdl. fra gammel Tid stadigt havde været udlaant til Præsten — som en Slags Indløsningssum — mod Pant i Præstens Eiendele og hvad han ved Embedsfratrædelse havde tilgode hos Eftermanden. Jeg svarede, at jeg ikke i Oieblikket havde saa mange Penge, men selvfølgelig vilde indløse Obligationen, naar den blev lovlig opsagt med — saa vidt jeg huskede — $\frac{1}{2}$ Aars Varsel. Da de ikke var fornøjet dermed, lod

jeg dem aabne Arkivskabet og tog Pakken med Kirkens Obligationer frem for at see, hvorledes min var stilet; men til min store Forundring fandtes den ikke i Pakken. Det oplystes da, at Pastor Hansen havde taget den ud, og sagt, at den ikke maatte blive liggende i mit Værge, og hvis jeg ikke strax betalte, skulde de lægge Beslag paa mit Indbo. Dertil svarede jeg, at det kunde de jo gjerne, da jeg jo ikke, selv om jeg reiste bort, kunde tage mit Indbo med, men tilføiede, at jeg betragtede det hele som en Slyngelstreg, der gik ud paa at sætte mig i Forlegenhed, og maaske tillige for at kunne faae et Paaskud til at beskylde mig for Uredelighed. Jeg tilføiede dog, at jeg mindre lagde Bønderne det til Last, end min noble Kollega i Hatsted, hvis Ærinde de gik. Bønderne var aabenbart flove ved Historien og drev af uden at sige mere. Henimod Aften kom gamle Ingver Carstens, en af Sognets rigeste Mænd, og spurgte mig, om det var sandt, at de truede med at lægge Beslag paa mit Gods. Da jeg svarede ja og forklarede ham, hvordan det hele forholdt sig, sagde han: „Det er dog for galt, at Forstanderne vil løbe Ærinder for den Æsel i Hatsted og behandle vor Præst som en Kjæltring“, hvorpaa han tilbød mig, at han vilde gaae i Kaution for de 300 Rdl. Dertil sagde jeg Tak, og han gik strax hen og paategnede Obligationen som Kautionist hvorved den Sag var bragt i Orden.

Lørdag den 5te Marts fik vi Besøg af Pastor Mules, og samme Dag modtog vi for første Gang siden Tumultens Begyndelse Breve fra mine Forældre og min Kones Moder.

Onsdag den 9de Marts. Søndag den 6te kjørte vi med Mules til Lindevad Skov for at besøge Skovfoged Nielsens. Det var en lang, kold Tour, vel omtrent 4 Mil, men den lønnede sig rigeligt, da det gjorde os rigtigt godt engang igjen at leve lidt sammen med gode danske Folk. Vi bleve kjærligt modtagne og godt beværtede. Om Mandagen besøgte vi Pastor Feilberg i Store Vie. I denne Egn syntes det, som om man var noget tilbage med Oprøret; først Lørdag den 5te Marts var der heist Flag paa Store Vie Kirke, og saavel dette som de omliggende Sogne havde endnu blandet Sprog, ligesom ogsaa hele Tonder Amt var uberørt af Sprogforandringerne. Men desværre var der ved Præsternes Kujoneri og Keitethed i flere Sogne indført Tydsk i Kirke og Skole, saaledes i Nørre Haksted, Medelby og maaske flere Steder. Men nu maatte de paa de tyske Civilkommissærers Ordre vende tilbage til Dansken igjen. I Sognene i Vies Herred gik der i de Dage Skemata omkring, hvorpaa Beboerne skulde anføre, hvad deres Familiesprog var. Uagtet alle i disse Sogne, paa enkelte indvandrede nær, have dansk Familiesprog, skrev dog mange „Tydsk“ eller „afvexlende“, saa der vistnok snart indføres tydsk. Feilberg og Vogt i Vanderup havde trofast holdt paa Dansken, og i Store Vie vare endogsaa flere Børn udtrykkelig forlangte konfirmerede paa Dansk. Flaget paa Kirken blev om Mandagen taget ned, da det blaa var blæst — eller maaske snarere revet — af, hvorfor Konfirmanderne Mandag Morgen meget fornøiede forkyndte Præsten, at nu var „æ Fan“ blevet dansk.

Om Tirsdagen kørte vi til Fjorde og idag hjem, trætte paa Legemet, men oplivede paa Sjælen.

Søndag den 13. Marts. De sidste Dage forløb roligt. I Fredags var Degnen og Lærer Thiessen inde hos Provsten for at prøves i Tydsk, og kom hjem med den Besked, at de indtil videre kunde blive i deres Embeder. Idag var 20 Mand herfra Byen og 12 fra Arlevad tilsagte til at møde i Husum for at bringe Thomsen et Fakkeltog i Forening med Hatsted Sogn. Idag, saavel som de to foregaaende Søndage, var der Messefald i Kirken, og der har i det hele taget ikke været holdt nogen Gudstjeneste her i Sognet, siden jeg blev suspenderet. I al denne urolige Tid har jeg haft en fortrinlig Støtte og Raadgiverinde i min Hustru. Som Datter af Gustav Lassen, der døde 1854 som Overpræsident i Flensborg, men ved Oprørets Udbrud i 1848 var Borgmester i Haderslev, havde hun i sin tidlige Ungdom oplevet Begivenheder, som i høj Grad lignede, hvad der nu mødte os her i Olderup, og særligt havde hun af sin Fader faaet grundigt indpræntet det 11te Bud: „Man muss sich nicht verblüffen lassen“. Dette hjalp hende og derved ogsaa mig til at bevare Modet og ikke tabe Hovedet i de mest kritiske Øieblikke, saa at vi ikke saa let lode os forskrække af Trudslar eller forlokke ved de venskabelige Raad, der i Regelen ogsaa udgik fra Oprørsleiren.

Hermed ender min Dagbog. Da jeg imidlertid blev i Olderup til Slutningen af Marts Maaned, vil jeg, dels efter nogle Optegnelser, dels efter Hukommelsen meddele lidt om, hvad der tildrog sig i den sidste Tid, jeg var der.

Den 16de Marts modtog jeg med Posten min Afsked i følgende Form:

Flensburg, den 11ten März 1864.

Auf Grund der in der Anweisung zur Ausführung der Verordnung vom 19ten Februar angeordneten Untersuchang, welche ergeben hat, dass Sie der deutschen Sprache nicht hinreichend mächtig sind, um nach Einführung der deutschen Kirchen- und Schulsprache Ihr Amt als Prediger der dortigen Gemeinde verwalten zu können, enthebt die oberste Civil-Behörde Sie hiermit Ihres Amtes als Pastor zu Olderup.

Die Kaiserlich Oesterreichische
und Königlich Preussische oberste Civil-Behörde
im Herzogthum Schleswig.

Frhr. v. Zedlitz.

Revertera.

Hvori den omtalte Undersøgelse har bestaaet, har jeg ingen Anelse om, men de virkelige Grunde, som Thomsen nævnte, da jeg blev suspenderet, at jeg var dansk født og havde danske Sympathier, omtales ikke i Afskeden.

Lørdag den 19de Marts kom min gamle Ven Ingver Carstens og præsenterede en ung Mand, der fulgte med ham, som min Efterfølger. Det var en Kandidat

Fincke, der fortalte, at han havde været 2 Steder i Angel for at søge Embede, men der vilde Bønderne ikke have ham, fordi han ikke var ordineret. Derefter var han af Visitatoriet i Flensborg sendt som Vikar til Eggebæk, men i sin Iver for at komme dertil tog han sig ikke i Agt for, at det Tog, han gik ind i, var et Iltog, som ikke holdt ved Eggebæk. Han kom da til Husum, hvor Thomsen fik fat i ham, og sendte ham til Olderup. Han tilføiede: „For 24 Timer siden havde jeg ingen Anelse om, at der var et Sogn, som hed Olderup — og nu er jeg Præst her“. Han tog dog bort igjen, men vendte tilbage Paaske-aften, og Paaskedag — den 27de Marts — blev der for første Gang efter min Suspension prædikeret i Olderup Kirke. Hans Prædiken var i Begyndelsen meget god og opbyggelig, men pludselig slog han over i en anden Tone. Ligesom Kristus opstod af Graven Paaskemorgen, saaledes var nu Frihedens Sol oprunden over dette Folk, der i 13 lange Trængselsaar havde sukket under Trældommens Aag. Nu er Tyranniets Lænker afkastede, nu skal I hver Søndag høre Guds Ord forkyndt i Eders kjære Modersmaal, og Eders Børn skal ikke mere gøres fremmede for Eder ved at undervises paa et Sprog, som hverken I eller de forstaa o. s. v.“ Under disse Udgydelser saa Bønderne med stor Forbavselse afvexlende paa ham og paa mig. Jeg gik, saasnart Tjenesten var forbi, uden at hilse paa Prædikanten. 2den Paaskedag var jeg ikke i Kirke, men om Eftermiddagen kom Hr. Fincke, der havde taget Ophold hos Ingver Carstens, hen i Præstegaarden for at gjøre mig en Visit. Jeg tog

imod ham med kold Høflighed, men han var meget venlig, og da vi havde vexlet nogle Ord, spurgte han mig meget beskeden om, hvad jeg som ældre erfaren Præst syntes om hans Prædiken. Hertil svarede jeg, at Begyndelsen var meget god, men fra den Tid, han begyndte at tale om „Frihedens Sol“ var den afgjort uheldig, for ikke at sige noget værre. Ja han havde ogsaa lagt Mærke til, at Bønderne forundredes, da han kom med politiske Hentydninger, men det troede han, de var vant til, da de danske Præster jo altid talte Politik. „Ja“, svarede jeg, „deri tager De meget feil, og jeg har i alt Fald aldrig prædiket Politik.“ „Nej“, sagde han, „det har min Vært allerede sagt mig, og jeg indseer, at det var urigtigt af mig; det skal ikke ske oftere.“ Da jeg bemærkede, at Børnene ikke, som han havde sagt, blev gjort fremmede for Forældrene „ved at undervises paa Dansk, eftersom baade Børn og Forældre forstod Dansk bedre end Tydsk, blev han aabenbart meget forbauset og sagde, at det stred imod alt, hvad han havde lært. I Kiel, hvor han havde studeret, var det altid bleven indpræntet Studenterne, at Tydsk var det herskende Sprog i Slesvig, og at der kun i den nordligste Del taltes en fordærvet dansk Dialekt; at der taltes Dansk saa nær ved Husum — det havde han aldrig tænkt sig. Hertil kunde jeg kun svare, at der syntes at være noget sandt i det gamle Ordsprog „Løgn er ogsaa en Videnskab, sagde Fanden, da han studerede i Kiel“, og at det praktiske Liv, hvis han blev her, snart vilde give ham et andet Syn paa Forholdene, end det han medbragte fra Kiel. Samme Fincke

gjorde Indtryk af at være en ærlig Mand, der fuldt ud troede alt det, han havde lært, og følte sig meget trykket ved nu at mærke, at det forholdt sig ganske anderledes. Han befandt sig aabenbart ikke vel i Olderup, men reiste nogen Tid efter bort uden at vende tilbage, og da jeg i Efteraaret 1864 besøgte Byen, var der ingen, som vidste, hvor han var kommet hen, men det antoges, at han ikke vilde søge Embede i Slesvig.

Endnu maa jeg kun omtale Fremgangsmaaden mod Skolelærerne. Da de ikke bleve afskedigede samtidigt med mig, indgav Bønderne, efter Paalæg fra Husum, Klage over, at de ikke vare det tyske Sprog mægtige, men da de begge vare opdragne paa Tydsk, vilde Visitoriet dog ikke afskedige dem af den Grund. De bleve da begge kaldte ud til Provsten og fik det Raad, at de godvillig skulde tage deres Afsked, da de i saa Fald vilde blive satte paa en Liste, som skulde indgives over de Lærere, der vare gaaede af, fordi de ikke kunde Tydsk nok, og blive anbefalede til at faae Embeder i Nordslesvig. De nægtede at følge dette Raad, og bleve afskedigede uden videre i Slutningen af April.

Min Nabo, Pastor Mule i Fjorde, reiste bort strax efter Afskedigelsen, overladende mig at sørge for hans Hustru og Børn, og da jeg indsaa, at der heller ikke for mig var nogen Grund til at blive længere i Olderup, reiste jeg den 31te Marts med min Hustru og Mules Familie over Hamborg og Lybæk til Kjøbenhavn. Alt mit Indbo lod jeg med Hr. Finckes Samtykke blive staaende i Præstegaarden, men da han drog bort, og der hen paa Sommeren kom en Præst,

som selv vilde benytte Præstegaarden, kjørte Bønderne det til Husum og sørgede for, at det blev opbevaret der, saa at jeg ved Krigens Ophør fik det altsammen i god Behold.

Af de Erfaringer, jeg har gjort under Oprøret, er det blevet mig klart, at mit Sogn uden stærk Paa-virkning udefra, vilde have holdt sig roligt, og at Feighed var den egentlige Hovedgrund til Menighedens Optræden imod mig.

Det var ogsaa paafaldende, saa hurtigt den oprørske Stemning forduftede, thi da jeg om Efteraaret kom til Olderup for at hente mit Gods og ordne nogle Sager med Eftermanden, blev jeg modtaget særdeles venligt af hele Befolkningen; flere beklagede, at jeg ikke længere var deres Præst, og en gammel Bonde tog mig afsides og sagde: „Troer De ikke, Hr. Pastor, at vi snart kan komme hjem igjen; vi havde det dog meget bedre, end vi nu kan vente at faae det?“ Deri gav jeg ham Ret, men Erkjendelsen kom desvære for sent.
